

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ
ΤΟΥ ΡΑΨΑΝΙΩΤΗ ΕΛΛΗΝΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ
ΙΩΑΝΝΗ ΑΘ. ΔΟΥΜΑΚΗ (1869-1952)

Ο ραψανιώτης ελληνοδιδάσκαλος Ιωάννης Αθ. Δουμακής (1869-1952) υπήρξε εξαιρετική φυσιογνωμία ως εκπαιδευτικός, υπηρετώντας τη δημόσια εκπαίδευση επί 40 και πλέον έτη. Ο ζήλος του, η ακάματη θέλησή του και το ήθος του τον ανέδειξαν ως έναν εκ των καλύτερων δασκάλων του Ελληνικού Σχολείου της Ραψάνης.¹ Στο *Ημερολόγιον* το οποίο μας άφησε² ξετυλίγεται με σεμνότητα η απόλυτη προσήλωσή του στο παιδευτικό και παιδαγωγικό του έργο. Ο ήπιος χαρακτήρας και η επιμέλεια στην ενάσκηση των καθηκόντων του αναγνωρίστηκαν πολύ γρήγορα. Όταν το 1894 οι επίτροποι της Μανιαρείου Σχολής των Αμπελακίων βρέθηκαν στην ανάγκη να καλύψουν τη θέση ενός ελληνοδιδασκάλου, απευθύνθηκαν στον πρωτοβάθμιο ελληνοδιδάσκαλο Ιωάννη Αθ. Δουμακή. Τον χαρακτηρίζουν μάλιστα «ησυχώτατο και επιμελέστατο» και τον θεωρούν, προφανώς, κατάλληλο να καλύψει την ανωτέρω θέση, την οποία, μάλιστα, κατείχε ο ελληνοδιδάσκαλος και υπότροφος της Σχολής Κ. Κρασούλης.³ Εξάλλου, τέσσερα χρόνια πριν, η εφημερίδα της Λάρισας *Σάλπιγξ* αναφέρει, σε δημοσίευσμά της, ότι ο Ιω. Αθ. Δουμακής θήτευσε επιτυχώς στο Σχολαρχείο της Λάρισας τα σχολικά έτη 1887-1889, ότι το επόμενο σχολικό έτος (1889-1890) άσκησε καθήκοντα διευθυντή στο Σχολαρχείο της Ραψάνης, επιδεικνύοντας ζήλο στην άσκηση του εκπαιδευτικού του έργου.⁴

1. Τα Ελληνικά Σχολεία ή Σχολαρχεία θεσμοθετήθηκαν το 1836 (Διάταγμα της 31.12.1836). Ήταν τριτάξια και λειτούργησαν μέχρι το 1929. Το Ελληνικό Σχολείο της Ραψάνης ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1882 (Β.Δ. 8.11.1882, *ΕτΚ*, φ. 164/12.11.1882]. Βλ. Νίκος Ζδάνης, «Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης», *Πρακτικά Α΄ Ιστορικού Συνεδρίου Ραψάνης*, (Ραψάνη, 24 Νοεμβρίου 1996), Λάρισα 1997, 92-114.

2. Και από τη θέση αυτή ευχαριστώ το Μίλτο Δ. Χατζησωτήρη, ηλεκτρολόγο-μηχανολόγο μηχανικό, εγγονό του Ιω. Αθ. Δουμακή, που μου εμπιστεύτηκε το *Ημερολόγιόν* του, αλλά και για τις πληροφορίες που μου έδωσε γύρω από τη ζωή του παππού του και της οικογένειάς του. Με την ευκαιρία ευχαριστώ και τη συνάδελφο Ιουλία Κανδήλα, φιλόλογο, για τις χρήσιμες συμβουλές της στην επεξεργασία του θέματος.

3. Αρχείο Μανιαρείου Σχολής, Αλληλογραφία, Επιστολή 6478/13.10.1814. «Τον διορισμόν τού εκ Ραψάνης πρωτοβαθμίου ελληνοδιδασκάλου κ. Ιωάννου Α. Δουμακή, νέου, ησυχωτάτου και επιμελεστάτου, του οποίου έλαβον και την συγκατάθεσιν ότι έρχεται ενταύθα, είναι ήδη διορισμένος εις δημοσίαν θέσιν, ο δε μισθός του κατά μήνα τον οποίον εδέχθη είναι 130 δραχ.». Όπως, όμως, φαίνεται από τα υπηρεσιακά του έγγραφα, που σας παρουσιάζουμε, δεν υπηρέτησε τελικά στην ανωτέρω θέση (έγγραφα 12, 13).

4. *Σάλπιγξ*, φ. 41 (Λάρισα 10.7.1890). Η ίδια εφημερίδα (φ. 11.7.1892), σε ανταπόκρισή της από τη Ραψάνη, αναφέρεται και πάλι στο Ελληνικό Σχολείο και στις εξετάσεις των μαθητών, που πραγματοποιήθηκαν με επιτυχία ενώπιον του κοινού. Όλοι οι παρευρισκόμενοι εντυπωσιάστηκαν από τις απαντήσεις των μαθητών που «υπερέβησαν παν όριον και αι οποίαι υπερβαλλόντως

Το *Ημερολόγιόν* του είναι ένα καλαισθητό σημειωματάριο 80 γραμμωτών φύλλων, διαστάσεων 15-21 εκ., με εξώφυλλα πανόδετα, ερυθρού χρώματος. Το εμπροσθόφυλλο φέρει διακόσμηση διαγωνίως στα δύο άκρα και ένα γυναικείο πορτρέτο, στο άνω αριστερό μέρος, ενώ στο μέσο και με κεφαλαία γράμματα τη λέξη «ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ». Στο οπισθόφυλλο αναγράφεται το όνομα του καταστήματος από το οποίο αγοράστηκε. Πρόκειται για ένα χειρόγραφο κείμενο με μπλε μελάνη, άκρως επιμελημένο και σε άψογη καθαρεύουσα. Αν και ορισμένα σημεία του έχουν ξεθωριάσει, μπορεί, ωστόσο, κανείς να προχωρήσει στην ανάγνωση με σχετική ευκολία. Οι 34 πρώτες σελίδες αποτελούν το Α΄ Μέρος και περιλαμβάνουν «τα υπηρεσιακά αντίγραφα» της εκπαιδευτικής του πορείας με ενδιάμεσες σημειώσεις. Μετά την παρεμβολή 40 άγραφων φύλλων, ακολουθεί το Β΄ Μέρος το οποίο αναφέρεται στα «απομνημονεύματα επιστρατείας και πολέμου του έτους 1897».⁵

ΤΟ Α΄ ΜΕΡΟΣ⁶

Το πρώτο μέρος του *Ημερολογίου* περιέχει 34 αριθμημένα έγγραφα, τοποθετημένα κατά χρονολογική σειρά, τα οποία προκαλούν το ενδιαφέρον, όχι μόνο επειδή αναφέρονται στην εξέλιξη του Ιωάννη Αθ. Δουμακή, ως εκπαιδευτικού, αλλά και επειδή διασώζουν πληροφορίες που φωτίζουν άγνωστες πτυχές του εκπαιδευτικού μας συστήματος, του τέλους του 19ου και των τριών πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα. Ενδιαφέρον, ωστόσο, παρουσιάζουν και οι παρένθετες μεταξύ των εγγράφων πληροφορίες, οι αναφερόμενες στην οικογενειακή του κατάσταση,⁷ στον πατέρα του Αθανάσιο και στη μητέρα του Χαμαϊδή, στον αδελφό του Κωνσταντίνο και στις αδελφές του Ελένη Β. Χρυσού, Αικατερίνη Ράμμου, Μαρία Ρεντιζέλα, στη σύζυγό του Αγγελική, το γένος Παπαοικονόμου και στα επτά παιδιά του, βαπτισμένα, κατά το πλείστον, με αρχαιοπρεπή ονόματα.⁸ Δεν παραλείπει ακόμη να αναφερθεί στους ανεψιούς και στις ανεψιές του, αλλά και στον πρόωρο θάνατο μερικών εξ αυτών.⁹

Όπως γράφει ο ίδιος, το *Ημερολόγιον* αναφέρεται στα «σπουδαιότατα περιστατικά του βίου» του, όπως αυτά αναδεικνύονται από τα «υπηρεσιακά αντίγραφα της υπηρεσίας» του, αρχίζοντας από το 1882. Το έτος αυτό, και σε ηλικία μόλις δεκατριών ετών, κατέβηκε στη Λάρισα για να δώσει κατατακτήριες εξετάσεις στο Ελληνικόν Σχολείον της Λάρισας,¹⁰ όπου θα εγγραφεί στη Γ΄ τάξη. Από έρευνα,

ετίμησαν τον κ. Δουμακήν», διδάσκαλο και διευθυντή του σχολείου. Ευχαριστώ τον κ. Θανάση Μπετχαβέ που έθεσε υπόψη μου τα φύλλα της εν λόγω εφημερίδας.

5. Στη μεταγραφή του κειμένου ακολουθήσαμε σχολαστικά την ορθογραφία του συγγραφέα.

6. Το Β΄ Μέρος θα δημοσιευθεί στον επόμενο τόμο του *Θεσσαλικού Ημερολογίου*.

7. Ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής ήταν γόνος ευκατάστατης γεωργοκτηνοτροφικής οικογένειας, όπως αυτό καταδεικνύεται από την κτηματική περιουσία του πατέρα του Αθανασίου και της μητέρας του Χαμαϊδής, το γένος Αθανασίου Γαγάρα, επίσης ευκατάστατου γεωργοκτηνοτρόφου.

8. Τη Θάλεια (1905-1983), τον Αθανάσιο (1906-1966), το Νικόλαο (1908-1942), την Αριάδνη (1911-1936), την Κλεονίκη (1912-2009), το Μενέλαο (1914-1946) και τον Τηλέμαχο (1916-1918).

9. Αναφέρεται στον πρόωρο θάνατο πέντε βρεφών εξαιτίας παιδικών ασθενειών, της ιλαράς και του κοκκύτη.

10. Το Ελληνικό Σχολείο της Λάρισας ιδρύθηκε βάσει του Β.Δ. της 31ης Αυγούστου 1881 (Ε

που διενεργήσαμε στο μαθητολόγιο του ανωτέρω σχολείου, διαπιστώσαμε, πράγματι, ότι το σχολικό έτος 1882-1883 ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής είναι εγγεγραμμένος στη, Γ' τάξη, με τίτλο εγγραφής «*Ενδεικτικόν Ελληνικόν Σχολείου Ραψάνης*».¹¹ Το Ελληνικό Σχολείο της Ραψάνης, όμως, ιδρύθηκε επισήμως το έτος 1882.¹² Από πού, λοιπόν, προκύπτει η ανωτέρω σημείωση; Πρόκειται για αβλεψία κάποιου εκ των διδασκόντων; Δε φαίνεται πιθανό, δεδομένου ότι το ίδιο σχολικό έτος, 1882-1883, στο αυτό μαθητολόγιο είναι εγγεγραμμένοι τέσσερις ακόμη μαθητές, κάτοχοι ενδεικτικού του Ελληνικού Σχολείου της Ραψάνης, γεγονός που αποκλείει την περίπτωση λάθους.¹³ Η απάντηση, ωστόσο, στο ερώτημα μπορεί να δοθεί, αν λάβουμε υπόψη την εν γένει πολιτική κατάσταση της εποχής και τη ρευστότητα στα εκπαιδευτικά πράγματα, καθώς η Θεσσαλία ελευθερώθηκε μόλις ένα χρόνο πριν [1881]. Φαίνεται, δηλαδή, ότι στη Ραψάνη (όπως και σε άλλες κωμοπόλεις του θεσσαλικού χώρου),¹⁴ λειτουργούσε και πριν από το 1882 Ελληνικό Σχολείο, ως συνέχεια της Σχολής της Ραψάνης.¹⁵ Και επειδή αυτό δεν είχε θεσμοθετηθεί ακόμη από το ελληνικό κράτος, ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής, όταν το Σεπτέμβριο του 1882 κατέβηκε στη Λάρισα, έπρεπε να υποστεί και κατατακτικές εξετάσεις, όπως σημειώνει στο *Ημερολόγιον*.¹⁶

Τον επόμενο χρόνο (1883) έκανε την εγγραφή του στο Γυμνάσιο της Λάρισας,¹⁷

τΚ, 87/26.9.1881). Βλ. Ν. Ζδάνης, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Λάρισα στα τέλη του 19ου αι.», *Πρακτικά του 5ου και 6ου Συνεδρίου Λαρισαϊκών Σπουδών*, Λάρισα 2010, 106.

11. ΓΑΚ Ν. Λάρισας, Μαθητολόγιον του Ελληνικού Σχολείου εν Λαρίση, τάξις Γ', έτος σχολαστικόν 1882-1883.

12. Νίκος Ζδάνης, «Το Ελληνικό Σχολείο...», *ό. π.*, σ. 97.

13. Πρόκειται για τους μαθητές: Αγγελή Βλασσόπουλο, ετών 13, Α' τάξη, Ιωάννη Μέγα, ετών 13, Β' τάξη, Βασίλειο Παππαϊωαννικίου, ετών 15, Γ' τάξη και Αντώνιο Α. Παρίση, ετών 14, Γ' τάξη. Βλ. ΓΑΚ Λάρισας, Μαθητολόγιον, *ό. π.*

14. Στην Αγιά π. χ. λειτουργούσε το Ελληνικό Σχολείο της από το 1841. Βλ. Αρχ. Νεκτάριος Δροσος, «Το Ελληνικό Σχολείο της Αγιάς, 1841 - 1920, *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 42 (2002) 197-208

15. Στη Ραψάνη, από τα μέσα του 18ου αιώνα λειτουργούσε, εκτός του σχολείου της κατώτερης βαθμίδας, και ένα σχολείο του πρώτου κύκλου της δεύτερης βαθμίδας, η λεγόμενη Σχολή της Ραψάνης. Κατά την Επανάσταση του 1821 η Σχολή έπαψε να λειτουργεί. Με την επαναλειτουργία της, όμως, ίσως μετά το 1833, η Σχολή πρέπει να συνέχισε να λειτουργεί ως Ελληνικό Σχολείο. Αυτό, βέβαια, προϋποθέτει την παράλληλη λειτουργία και ενός αλληλοδιδασκτικού σχολείου. Η πληροφορία που μας δίνει ο Ιω. Αθ. Δουμακής, στο *Ημερολόγιόν* του, ενισχύει την άποψη αυτή. Βλ. Βασίλης Παρίσης, «Η Σχολή της Ραψάνης (1750-1833)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 5 (1983) 81-85.

16. Οι κατατακτικές εξετάσεις ήταν συχνό φαινόμενο της εποχής, διότι εξασφάλιζαν την ένταξη των μαθητών σε μία τάξη, ανάλογη με το επίπεδό τους, καθώς τα σχολεία δε λειτουργούσαν με ομοιόμορφο πρόγραμμα μαθημάτων και δεν υπήρχε επίσημη κατάρτιση και εκπαίδευση των δασκάλων και ελληνοδιδασκάλων που υπηρετούσαν σε σχολεία κυρίως των περιοχών οι οποίες βρίσκονταν ακόμα υπό οθωμανική κατοχή.

17. Το Α' Γυμνάσιο της Λάρισας άρχισε τη λειτουργία του το σχολικό έτος 1882-1883, βάσει του Β.Δ. της 25ης Μαρτίου 1882 (*ΕτΚ*, 28/24.4.1882). Βλ. Ν. Ζδάνης, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Λάρισα...», *ό. π.*, σ. 106.

από το οποίο έλαβε το απολυτήριο τέσσερα χρόνια μετά, τον Ιούνιο του 1887. Μέχρις εδώ δε γνωρίζουμε για την επίδοσή του ως μαθητή, πέραν του γεγονότος ότι σε ηλικία μόλις δεκατριών ετών είναι μαθητής της Γ΄ τάξης του Ελληνικού Σχολείου Λάρισας, και αυτό βέβαια έχει τη σημασία του. Η καλή όμως, κατά τα φαινόμενα, επίδοσή του στο Γυμνάσιο του έδωσε τη δυνατότητα να διοριστεί, αμέσως μετά την αποφοίτησή του, το Δεκέμβριο του 1887, βοηθός ελληνοδιδάσκαλος στο Ελληνικό Σχολείο της Λάρισας (έγγραφο 1).¹⁸ Και αυτό πάλι μαρτυρεί την επιμέλεια και το ήθος του, όπως θα αποδειχθεί από την εν συνεχεία ενασχόλησή του με την εκπαίδευση και την ανάδειξή του σε έναν εκ των καλύτερων εκπαιδευτικών της εποχής του.

Ως βοηθός ελληνοδιδάσκαλος εργάστηκε στο ανωτέρω σχολείο επί διετία και με μισθό 75 δραχμές μηνιαίως,¹⁹ είχε δε συναδέλφους το σχολικό έτος 1887-1888 τον Πάτροκλο Γεωργίου, το Ζήση Σούρλα και σχολάρχη τον Π. Παπαγιαννόπουλο.²⁰ Στις 26 Νοεμβρίου του 1889 απολύθηκε προσωρινά και, λίγους μήνες μετά, διορίστηκε και πάλι ως βοηθός ελληνοδιδάσκαλος στο Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, στο οποίο υπηρέτησε ως τον Αύγουστο του 1890 (έγγραφα 6, 7).²¹ Από την 1η Οκτωβρίου του ίδιου έτους και μέχρι τον Ιανουάριο του 1891 κατατάχτηκε ως κληρωτός στο 5ο Πεζικό Σύνταγμα στη Λάρισα, ενώ μετά την απόλυσή του επέστρεψε στη Ραψάνη, όπου εργάστηκε ως βοηθός έως το τέλος του σχολικού έτους (έγγραφα 8, 9). Όπως, όμως, σημειώνει ο ίδιος, το έτος εκείνο (1891), η θέση των βοηθών καταρ-

18. Έως το 1850 το Ελληνικό Σχολείο στελεχώνεται από εκπαιδευτικούς, οι οποίοι είναι τελειόφοιτοι Γυμνασίου και διορίζονται στην εκπαίδευση κατόπιν προφορικών και γραπτών εξετάσεων (Β. Δ. 31.12.1837/12.1.1837, ΦΕΚ 87/31.12.1836), ενώ μετά το 1850 απαιτούνται διετείς τουλάχιστον σπουδές στο Φιλολογικό τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ως αποτέλεσμα της αναβάθμισης του μορφωτικού επιπέδου της βαθμίδας αυτής. Η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Ο νόμος δεν τηρείται πιστά και για κάποια χρόνια το υπουργείο διορίζει «βοηθούς» προκειμένου να πληρωθούν οι κενές θέσεις των ελληνοδιδασκάλων και προάγει στη θέση του καθηγητή σχολάρχες και ελληνοδιδασκάλους. Βλ. Βασίλης Α. Φούκας, «Η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών Μέσης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου και την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα: Πρόσωπα και προσπάθειες, πρόγραμμα και πραγματικότητα», 3ο Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Πατρών, Εργαστήριο Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής και Διεθνούς Εκπαίδευσης του Π.Τ.Δ.Ε., Πάτρα 2004.

19. Ο κατώτερος μισθός των ελληνοδιδασκάλων, την περίοδο 1846-1879, κυμαινόταν από 100 έως 160 δραχμές το μήνα, ανάλογα με τη μισθολογική βαθμίδα στην οποία ανήκαν. Ο μισθός αυξανόταν κάθε 5 χρόνια, αλλά έως το τέλος του 19ου αιώνα δεν υπερέβη τις 250 δραχμές. Η μισθοδοσία γινόταν από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως. Βλ. Αποστόλης Ανδρέου, «Κρατικές δαπάνες για την εκπαίδευση (1849-1880)», *Θέσεις*, 18 (1987).

20. ΓΑΚ Λάρισας, Μαθητολόγιο..., σ. π.

21. Έως το 1901 ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής δεν είναι μόνιμος. Προσλαμβάνεται και απολύεται κατ' έτος. Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων κατοχυρώθηκε ουσιαστικά με το Σύνταγμα της 1.6.1911 (άρθρα 88, 90, 102). Μέχρι τότε ίσχυε ο νόμος ΑΚΑ/1883 «περί προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων», ο οποίος προστάτευε βέβαια το δημοσιούπαλληλικό σώμα από αυθαίρετες πράξεις της κυβέρνησης, δεν εξασφάλιζε, ωστόσο, τη γενική μονιμότητα. Βλ. Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, «Η είσοδος του Ελ. Βενιζέλου στην πολιτική σκηνή της Ελλάδος και οι εσωτερικές εξελίξεις από το τέλος του 1909 ως το 1912», *ΙΕΕ*, 14 (1977) 276.

γήθηκε και για τούτο αναγκάστηκε να μεταβεί στην Αθήνα, όπου σε ειδική επιτροπή του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως έδωσε εξετάσεις, πήρε τον πρώτο βαθμό «άριστα» μεταξύ 90 συνεξετασθέντων,²² και «ανεγνωρίσθη πρωτοβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος».²³ Πρόεδρος της επιτροπής ήταν ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιος Μιστριώτης.²⁴

Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους επέστρεψε στη Ραψάνη, όπου εργάστηκε αυτή τη φορά ως πρωτοβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος επί διετία, 1891-1893 (έγγραφα 10, 11). Δεν μπόρεσε, όμως, να εργαστεί στη συνέχεια, διότι το Ελληνικό Σχολείο της Ραψάνης, εξαιτίας του μικρού αριθμού των μαθητών, δε λειτούργησε για πέντε χρόνια (18993-1898), όπως βεβαιώνει και ο επίσκοπος Πλαταμώνος Αμβρόσιος Κασσάρας.²⁵ Το κλείσιμο του σχολείου προκάλεσε τότε τη δυσαρέσκεια των κατοίκων και αυτό φαίνεται από τις διαμαρτυρίες Ραψανιωτών στο λαρισιακό Τύπο της εποχής.²⁶

Λόγοι ανωτέρας βίας, λοιπόν, ανάγκασαν τον Ιωάννη Αθ. Δουμακή να αναζητήσει εργασία σε άλλα σχολεία της Θεσσαλίας. Έτσι, τη διετία 1893-1895, δίδαξε στο Ελληνικό Σχολείο Φαναρίου (έγγραφα 12, 13). Όμως, το Φεβρουάριο του 1895 αναγκάστηκε να διακόψει την εργασία του, προκειμένου να μεταβεί στην Αθήνα για τις «διδασκαλικές εξετάσεις», στο «Φιλολογικό Φροντιστήριο» του Πανεπιστημίου Αθηνών, καθώς είχε αποκτήσει το δικαίωμα συμμετοχής, μετά την διετή φοίτηση σ' αυτό.²⁷ Ο ίδιος γράφει ότι δεν του δόθηκε η απαιτούμενη άδεια απουσίας από το σχολείο, επειδή η αίτησή του δεν είχε την απαραίτητη πολιτική υποστήριξη, καθώς την περίοδο εκείνη η κυβέρνηση του Τρικούπη είχε παραιτηθεί.²⁸ Στις 3 Φεβρουαρίου

22. Βλ. Πιστοποιητικό του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως με χρονολογία 30.11.1891.

23. Οι εκπαιδευτικοί των Ελληνικών Σχολείων, με την ονομασία ελληνοδιδάσκαλοι, ήταν τριών βαθμίδων (Α' κατώτερη, Β' μέση, Γ' ανώτερη) και κατατάσσονται σ' αυτήν ανάλογα με τη μόρφωσή τους. Βλ. Αποστόλης Ανδρέου, «Κρατικές δαπάνες...», *ό. π.*

24. Ο Γεώργιος Μιστριώτης (1840-1916), καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, οπαδός της αρχαϊζουσας καθαρεύουσας, ήταν ο κύριος υποκινητής των «γλωσσικών» αγώνων των αρχών του 20ού αιώνα. Βλ. Αλέξης Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, Β' 1895-1967*, Αθήνα 1984, σ. κη'.

25. «Νῦν [Ιανουάριος 1896] ἡ μὲν Ραψάνη ἅπαξ ἢ δὲς ἤξιώθη ἄχρι τοῦδε νά ἀποκτήσῃ Ἑλληνοδιδάσκαλον, ἀλλά καί τοῦτον ἀπολυθέντα, λόγῳ ὅτι οἱ μαθηταὶ ἦσαν 23 καὶ ὄχι 25». Βλ. Αμβρόσιος, επίσκοπος Πλαταμώνος, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος υπό του αυτού ιεράρχου, εν Αθήναις 1896*, 261.

26. Νίκος Ζδάνης, «Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης...», *ό. π.*, σ. 98.

27. Το Φιλολογικό Φροντιστήριο (έτσι αποδόθηκε η λατινική ονομασία του *Seminarium*), στο οποίο η φοίτηση ήταν διετής, συστήθηκε το 1842 «κατά το παράδειγμα των γερμανικών πανεπιστημίων». Σ' αυτό μπορούσαν να φοιτούν οι «μέλλοντες να επιδοθούν εις την κλασικήν φιλολογίαν», αλλά και για να αποκτήσουν «μόρφωσιν διδασκάλων αξίαν». Οι φοιτώντες, δηλαδή, σ' αυτό αποκτούσαν τα εφόδια εκείνα για να ανταποκριθούν στα καθήκοντα των διδασκάλων στα Ελληνικά Σχολεία αλλά και στα Γυμνάσια. Βλ. Δαυίδ Αντωνίου, *Διαδρομές και στάσεις στη Νεοελληνική Εκπαίδευση, 19ος-20ός αι.*, εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2008, 493-499.

28. Από τα ανωτέρω φαίνεται ότι ο Ιω. Αθ. Δουμακής ήταν οπαδός του Χαρίλαου Τρικούπη. Στο Β' Μέρος του *Ημερολογίου* θα τοποθετηθεί με επιχειρήματα υπέρ των πολιτικών απόψεων

υπέστη, πράγματι, με επιτυχία τις εξετάσεις και αναγνωρίστηκε δευτεροβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος, σύμφωνα με το υπ' αριθμ. 35/7.2.1895 πτυχίο που έλαβε.

Το πιστοποιητικό του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως με το οποίο ο Ιω. Α. Δουμακῆς αναγνωρίσθηκε, στις 30.11.1891, πρωτοβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος.

«Η πολιτική του καταδίωξη», όμως, συνεχίστηκε, καθώς επί ένα χρόνο δεν κατόρθωσε να διοριστεί σε κάποια θέση. Το Σεπτέμβριο του 1896 διορίστηκε και πάλι στο Ελληνικό Σχολείο του Φαναρίου για να ματατευθεί αμέσως στο Ελληνικό Σχο-

του Τρικούπη.

λείο των Φαρσάλων (έγγραφα 14, 15, 16). Στις ανωτέρω θέσεις, τελικά, δε θέλησε να υπηρετήσει και παραιτήθηκε. Είτε επειδή έπασχε από κάποια ασθένεια του στομάχου είτε επειδή ανέμενε την επαναλειτουργία του Ελληνικού Σχολείου της Ραψάνης,²⁹ όπως γράφει ο ίδιος, παρέμεινε στη γενέτειρά του, απασχολούμενος με την προετοιμασία των υποψηφίων για το Σχολαρχείο μαθητών.³⁰ Τελικά, το Φεβρουάριο του 1897 επιστρατεύτηκε ως έφεδρος, λόγω του ελληνοτουρκικού πολέμου, πήρε μέρος στις εχθροπραξίες, το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους απολύθηκε των τάξεων του στρατεύματος και το Δεκέμβριο επέστρεψε στη Ραψάνη. Κατά τη διάρκεια της επιστράτευσής του, όμως, είχε διοριστεί στη Ραψάνη, αλλά λόγω του πολέμου στάθηκε αδύνατο να ορκισθεί, παρά τις προσπάθειες του θείου του βουλευτή Ιω. Παπαδόπουλου. Η κατάσταση ήταν ρευστή, το Ελληνικό Σχολείο στη Ραψάνη ανασυστήθηκε, αλλά λόγω του πολέμου δεν ήταν δυνατό να επαναλειτουργήσει αμέσως και ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής παρέμεινε χωρίς εργασία. Τον Οκτώβριο του 1898, όμως, ανέλαβε κανονικά τα καθήκοντά του ως δευτεροβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος στη Ραψάνη (έγγραφο 17), ενώ από το Σεπτέμβριο του 1901 φαίνεται ότι κατέστη μόνιμος υπάλληλος, καθώς πλέον δεν απολύεται κατ' έτος. Έτσι, δύο χρόνια μετά (25.9.1903) πήρε την πρώτη πενταετία με μηνιαίο μισθό 156 δραχμές (έγγραφο 20). Το 1908 του απονεμήθηκε η δεύτερη πενταετία, με μηνιαίο μισθό 182 δραχμές (έγγραφο 21) και το 1913 η τρίτη, με μηνιαίο μισθό 208 δραχμές (έγγραφο 22). Ακολούθησε τον Αύγουστο του 1918 η διαβάθμισή του σε δευτεροβάθμιο διδάσκαλο (έγγραφο 23), ενώ το Φεβρουάριο του 1924 του απονέμεται ο βαθμός του γραμματέως β' τάξεως (έγγραφο 26).³¹ Τον Ιούλιο του 1924 συμπλήρωσε 25ετή δημόσια υπηρεσία με μηνιαίο μισθό 712,5 δραχμές (έγγραφο 28). Το Σεπτέμβριο του 1926 διαβαθμίστηκε σε δευτεροβάθμιο καθηγητή, με το βαθμό και το μισθό του εισηγητή, καθώς είχε πτυχίο του Φιλολογικού Φροντιστηρίου και συμπλήρωνε 30ετή υπηρεσία, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 67029/23.12.1926 απόφαση του Υπουργείου Παιδείας (έγγραφο 30). Φαίνεται ότι με την ίδια υπουργική απόφαση αναγνωρίστηκε η προϋπηρεσία του από 14.12.1891, όταν πρωτοδιορίστηκε πρωτοβάθμιος ελληνοδιδάσκαλος στο Ελληνικό Σχολείο της Ραψάνης (έγγραφο 10).

Από το αρχείο του Ελληνικού Σχολείου της Ραψάνης, το οποίο δημοσίευσε ο Νίκος Ζδάνης στα *Πρακτικά του Αΐστορικού Συνεδρίου Ραψάνης*, προκύπτει ότι ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής, από το έτος 1917 και μέχρι το τέλος της σταδιοδρομίας του (1930), παράλληλα με το διδακτικό του έργο εκτελούσε και καθήκοντα διευθυντή και υπήρξε, μάλιστα, ο μακροβιότερος διευθυντής.³² Το σχολικό έτος 1929-1930

29. Το Ελληνικό Σχολείο της Ραψάνης ανασυστήθηκε το 1897, αλλά δε λειτούργησε το χρόνο εκείνο λόγω του ελληνοτουρκικού πολέμου. Επαναλειτούργησε τον επόμενο χρόνο. Βλ. Νίκος Ζδάνης, «Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης...», *ό. π.*, σ. 98.

30. Η εισαγωγή των μαθητών στο Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο) εξασφαλιζόταν με τη λήψη του απολυτηρίου του Δημοτικού Σχολείου και την επιτυχή εξέτασή τους. Βλ. Νίκος Ζδάνης, «Η Μέση Εκπαίδευση στη Λάρισα...», *ό. π.*, σ. 103.

31. Οι συχνές διαβαθμίσεις των υπαλλήλων, οι οποίες παρατηρούνται και επί των ημερών μας, είναι ίδιον της ελληνικής διοίκησης και, συνήθως, δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία, πέρα από μία πιθανή μικρή, συνήθως, αύξηση των αποδοχών τους.

32. Νίκος Ζδάνης, «Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης...», *ό. π.*, σ. 102, 117.

το Ελληνικό Σχολείο λειτούργησε ως ημιγυμνάσιο και τον επόμενο χρόνο καταργήθηκε με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929.³³ Μαζί με το σχολείο καταργήθηκαν και οι οργανικές θέσεις τις οποίες κατείχαν οι ελληνοδιδάσκαλοι και μεταξύ αυτών και η θέση του Ιω. Αθ. Δουμακή (έγγραφο 33), ο οποίος και απολύθηκε από την υπηρεσία, στις 26 Αυγούστου του 1930 (έγγραφο 34).

Οι πληροφορίες που αντλούμε από το *Ημερολόγιον* για το υπόλοιπο της ζωής του περιορίζονται στα πλέον σημαντικά περιστατικά της οικογένειάς του, όπως είναι ο θάνατος της συζύγου του Αγγελικής (+1932) και της θυγατέρας του Αριάδνης (+1936). Η τελευταία εγγραφή στο *Ημερολόγιον* έχει ημερομηνία 4 Σεπτεμβρίου 1939· η εύθραστη υγεία του δε θα του επιτρέψει να συνεχίσει. Το υπόλοιπο της ζωής του ο ελληνοδιδάσκαλος Ιωάννης Αθ. Δουμακής θα το περάσει μεταξύ της Ραψάνης και της Λάρισας και στο διάστημα αυτό θα υποστεί τη σκληρή δοκιμασία του θανάτου δύο ακόμη προσφιλών προσώπων του: των γιων του Νικολάου (+1942) και Μενελάου (+1946), και θα πεθάνει ειρηνικά το καλοκαίρι του 1952 στη Ραψάνη, σε ηλικία 83 ετών.